

Bo'lg'usi tarix o'qituvchilarini chet tili fanidan kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish usullari

Baymatov Abduaziz Abdujabbarovich
abduaziz.baymatov.82@gmail.com

Jizzax davlat pedagogika universiteti katta o'qituvchi

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo'lajak tarix o'qituvchilarida chet tili bo'yicha professional-kommunikativ kompetensiyani shakllantirish zarurati tahlil qilinadi. Muallif chet tili bilimlarini samarali qo'llashdagi kamchiliklar, xususan, eskirgan o'qitish texnologiyalari cheklanganligiga e'tibor qaratadi. Maqolada CLIL (Content and Language Integrated Learning) texnologiyasi chet tili va kasbiy ko'nikmalarni rivojlantirishning samarali usuli sifatida taklif etiladi. CLIL texnologiyasi o'quvchilarning motivatsiyasini oshirib, xalqaro professional muloqotga tayyorlashga imkon beradi. Ammo mazkur yondashuvni joriy etish jarayonida malakali pedagoglar va maxsus o'quv materiallarining yetishmasligi kabi muammolar mavjud. Maqolada chet tili professional-kommunikativ kompetensiyasining tarkibiy qismlari (lingvistik, kommunikativ va sotsiomadaniy komponentlar) ko'rib chiqilgan. Shuningdek, CLIL texnologiyasiga asoslangan o'quv modeli ishlab chiqilib, u bozor talablariga mos keluvchi raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga yo'naltirilgan.

Kalit so'zlar: professional-kommunikativ kompetensiya, chet tili, tarix o'qituvchilari, CLIL, texnologiyasi (Content and Language Integrated Learning), ta'lim texnologiyalari, lingvistik kompetensiya, kommunikativ kompetensiya, sotsiomadaniy kompetensiya, kasbiy rivojlanish, talabalarning motivatsiyasi, mehnat bozori talablari, ta'lim modeli, integratsiyalashgan yondashuv, o'quv strategiyalari, kompetensiyaga asoslangan yondashuv.

Повышение коммуникативной компетенции студентов уровня В2 через CLIL-подход

Байматов Абдуазиз Абдужаббарович
abduaziz.baymatov.82@gmail.com

Старший преподаватель Джизакского государственного педагогического университета

Аннотация. В статье анализируется значимость формирования профессионально-коммуникативной компетенции на иностранном языке у будущих учителей истории. Автор подчеркивает недостаточную готовность педагогов применять иностранный язык в профессиональной деятельности, что связано с ограниченностью используемых образовательных технологий. Основное внимание уделено технологии предметно-языкового интегрированного обучения (CLIL), которая рассматривается как эффективный метод для развития как профессиональных, так и языковых навыков.

CLIL позволяет углубить знание предметной области, повысить мотивацию студентов и подготовить их к требованиям глобального профессионального сообщества. Однако внедрение технологии сталкивается с рядом проблем, включая нехватку квалифицированных специалистов и ограниченность учебных материалов. В статье представлена структура профессионально-коммуникативной компетенции, включающая лингвистический, коммуникативный и социокультурный компоненты. Предложена модель подготовки учителей истории с использованием CLIL, которая ориентирована на соответствие образовательных результатов требованиям рынка труда и способствует формированию конкурентоспособных специалистов.

Ключевые слова: профессионально-коммуникативная компетенция, иностранный язык, учителя истории, предметно-языковое интегрированное обучение (CLIL), образовательные технологии, лингвистическая компетенция, коммуникативная компетенция, социокультурная компетенция, профессиональное развитие, мотивация студентов, требования рынка труда, образовательная модель, интегрированный подход, обучающие стратегии, компетентностный подход

Improving the communicative competence of B2 students through the CLIL approach

Baymatov Abduaziz Abdujabbarovich
abduaziz.baymatov.82@gmail.com

Senior Lecturer at Jizzakh State Pedagogical University

Annotation. This article examines the importance of foreign language professional-communicative competence in the training of future history teachers. It highlights the challenges posed by inadequate teaching methods, which limit students' ability to effectively apply foreign language skills in professional contexts. The study identifies Content and Language Integrated Learning (CLIL) as a potential solution, offering a comprehensive approach to enhance professional and linguistic competencies. CLIL enables deeper understanding of subject-specific content and promotes global professional engagement but faces challenges such as insufficient teacher expertise and limited instructional materials. Drawing on the works of scholars like D. Hymes, M.N. Vyatyutnev, and V.V. Safonova, the article outlines the structure of foreign language competence, integrating linguistic, communicative, and sociocultural components. The proposed CLIL-based model emphasizes practical application, motivational impact, and professional relevance. The study concludes that adopting CLIL can bridge the gap between educational outcomes and labor market demands, fostering the development of highly competent history teachers.

Key words: foreign language competence, professional-communicative competence, history teachers, content and language integrated learning (clil), teaching technologies, sociocultural, competence, linguistic competence, educational practices, professional development, motivational, impact, labor market demands, compensatory strategies, interdisciplinary approach, training models, methodological frameworks.

Hozirgi paytda, har qanday til va fan o'z faoliyatida davomida oldiga qo'yilgan vazifalarni hal qilish uchun amaliy chet tili bilimlariga ega bo'lishi zarur. Chet tili o'qituvchisiga quyidagilar kerak bo'ladi: global professional hamjamiyatning boshqa a'zolari bilan ta'lim va ilmiy yutuqlar bo'yicha tajriba almashish, nufuzli xalqaro ilmiy nashrlarda maqolalar chop ettirish va xalqaro konferensiyalarda qatnashish, hamda o'z faoliyatida xorijiy tillarda chop ettirilgan keng qamrovli tarixiy manbalardan foydalanish.

Shu sababli, zamonaviy oliy ta'lim amaliyotida tarix o'qituvchilarini tayyorlash talablarida chet tili professional-kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lishi zarur. Ammo hanzugacha tarix o'qituvchilari o'z mutaxassisliklari bo'yicha fanlarni chet tilida o'qitishlari past darajada bo'lib, uni professional faoliyatlarida to'liq amaliy qo'llashga tayyor emaslar. Bunday holatning sababi shundaki, bo'lajak pedagoglarga chet tilini o'qitishning asosiy maqsadlari maxsus soha matnlarini lug'at yordamida o'qish va tarjima qilish ko'nikmalarini shakllantirish hamda professional mavzular doirasida qisqa monologik fikrlarni tuzish bilan cheklanmoqdalar.

Aniqlangan muammolar, chet tili o'qituvchilari tomonidan, tarix o'qituvchilariga chet tili professional-kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish uchun eng maqbul va maqsadga muvofiq ta'lim texnologiyalarini izlash zarurligini ko'rsatadi. Bizning fikrimizcha, bunday texnologiya Content and Language Integrated Learning (CLIL) texnologiyasi hisoblanadi. "CLIL texnologiyasidan foydalanish nafaqat tarix o'qituvchilariga balkim chet tilini o'rganishga harakat

qilayotgan boshqa fan o'qituvchilariga ham professional bilimlarni chuqurlashtirib o'rganish imkonini beradi. Ammo hozirgi paytda, ushbu texnologiyaning amaliyotda yetarli darajada foydalanilmayapti. Bunga asosiy sabab, tarix o'qituvchilarining chet tili professional-kommunikativ kompetensiyasi mazmun-mohiyati haqida aniq tushunchalarga ega emasliklari va CLIL texnologiyasi yetarli darajada yoritilmaganligidan kelib chiqadi (Babanskiy, 1987, p. 79).

Shunday qilib, bugungi kunda bo'lajak tarix o'qituvchilariga xorijiy tilni o'qitishda quyidagi qarama-qarshiliklar yuzaga chiqmoqda:

1. Professional mehnat bozori talablari va chet tili tayyorgarligi darajasiga ega bo'lganlar mutaxassislar o'rtasidagi tafovut. Zamonaviy professional mehnat bozori bo'lajak tarix o'qituvchilaridan chet tili bilimlarini talab qilmoqda. Biroq, hozirgi kunda bo'lajak tarix o'qituvchilarining xorijiy tilini egallash darajasi past bo'lib, bu asosan chet tili o'qituvchilari tomonidan qo'llanilayotgan samarasiz o'qitish texnologiyalari bilan bog'liq.

2. Talabalarning shaxsiy manfaatlari va o'quv dasturi mazmunidagi tafovut. Talabalar chet tilini professional faoliyat vositasi sifatida egallashlariga shaxsiy qiziqish bildirayotgan bo'lsa-da, oliy ta'lim muassasalaridagi xorijiy tilni o'qitish dasturlari xorijiy tili professional-kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishni nazarda tutmaydi.

3. CLIL texnologiyasi va uni amaliyotda qo'llash muammolari. CLIL texnologiyasi mehnat bozori talablariga va talabalar ehtiyojlariga mos keladigan samarali usul bo'lib, uning amaliyotga joriy etilishi ma'lum sabablarga ko'ra qiyinlashmoqda. Bu esa ushbu texnologiyani qo'llash bo'yicha nomutaxassis o'qituvchilarning tajribasini yetishmasligi va ushbu texnologiya mezonlariga asoslangan o'quv qo'llanmalarining cheklanganligi bilan bog'liq bo'lmoqda.

Mazkur muammo masalasida bir qancha xorijiy va davlatimizning bir qancha olimlari tadqiqot ishlarini olib borishmoqda. Ulardan, I.L. Bim, M.N. Vyatyutnev, N.I. Gez, I.A. Zimnyaya, E.I. Passov, V.V. Safonova, J. Savignon, D. Hymes, D. Raven, Azimov E.G., va boshqalar. Ammo ushbu sohada quyidagilar hanuz bahsli va yetarlicha o'rganilmagan sohalar sifatida qolmoqda: • "Chet tili kommunikativ kompetensiyasi" tushunchasini talqin qilishdagi noaniqliklar; • Uning komponentlarini aniqlash va mazmunini belgilash; • ChTKKni shakllantirish xususiyatlari; • Shakllanganlik darajasining mezonlarini aniqlash.

Chet tili kommunikativ kompetensiyasi bo'yicha dastlabki ilmiy asoslar. Chet tili kommunikativ kompetensiyasi tushunchasini ilmiy asoslashda birinchi bo'lib tningvistlar D. Hymes va M.N. Vyatyutnev ishtirok etishgan. • D. Hymes ChTKKni "tilning vaziyatga mosligini ichki bilish" deb ta'riflagan (Baluyan, 1999, p. 22). • M.N. Vyatyutnev ChTKKni muloqot mavzusi, maqsadi va shaxsning muloqot sharoitida moslashuv qobiliyatiga qarab nutqiy xatti-harakatlar dasturini tanlash va amalga oshirish qobiliyati sifatida belgilagan (Vyatyutnev, 1977, pp. 38–45).

Shu bilan birga, N.I. Gez va I.A. Zimnyaya ChTKKni muloqotning ijtimoiy jihatdan aniqlangan turli vaziyatlarida nutqiy bayonni to'g'ri moslashtirish qobiliyati deb ta'riflaydilar (Gezz, 1985, pp. 17–24; Zimnyaya, 2003, pp. 33–44).

ChTKK tarkibi va komponentlari ChTKKning mazmunini aniqlash va uni komponentlarga ajratish ancha murakkab masala. Olimlarning tadqiqotlariga ko'ra, ChTKK tarkibi uch va undan ortiq komponentlardan iborat bo'lishi mumkin. Ushbu tarkibning talqini bir-biridan farq qiladi.

M.N. Vyatyutnev ChTKK tarkibiga quyidagilarni kiritgan: • Muloqot faoliyati sohasi va mavzulari; • Ijtimoiy va kommunikativ rollar; • Muloqot kontekstlari turlari; • Tizim ichidagi semantikalar ro'yxati (Vyatyutnev, 1986, pp. 78–90).

L. Bachman va J. Van Ek tomonidan taklif etilgan asosiy ChTKK komponentlari:

1. Til kompetensiyasi – tizimli bilimlarga asoslangan bayonlarni qurish qobiliyati.
2. Diskursiv kompetensiya – ma'no uzviyligini ta'minlaydigan bayonlarni tushunish va yaratish qobiliyati.
3. Sotsiolingvistik kompetensiya – til shakllarini kontekstga mos ravishda talqin qilish qobiliyati.
4. Sotsiomadaniy kompetensiya – til ishlatiladigan ijtimoiy-madaniy kontekstni bilish.

5. Strategik kompetensiya – bilim yetishmasligini qoplash uchun verbal va noverbal muloqot vositalaridan foydalanish qobiliyati (Bachman, 1990, p. 67).

Biroq bu masalada yechim topishi kerak bo'lgan masalalar talaygina. Chet tili kommunikativ kompetensiyasi murakkab bo'lganligi uchun u ko'p komponentli tuzilma sifatida tilni nafaqat lingvistik nuqtai nazardan, balki uning ijtimoiy va madaniy jihatlarini ham hisobga olishni talab qiladi. Bu kompetensiya nafaqat muloqot qilish qobiliyatini, balki shaxsning ijtimoiy-madaniy kontekstga moslashuvchanligini ham o'z ichiga olishini unutmashimiz darkor.

Biz ushbu tadqiqotda V.V. Safonova tomonidan shakllantirilgan ta'rifga tayanishni ma'qul deb topdik. Chunki uning fikriga tayanadigan bo'lsak, chet tili kommunikativ kompetensiyasi (ChTKK) — bu “muloqotning funksional omillari asosida o'z nutqiy xatti-harakatini kommunikativ jihatdan maqbul va maqsadga muvofiq tarzda moslashtirish imkonini beruvchi til, nutq va sotsiomadaniy bilimlar, ko'nikma va malakalarning ma'lum bir darajada egallanganligi”ni ko'rishimiz mumkin (Safonova & Shustrova, 2024, pp. 78–93).

Bo'lajak tarix o'qituvchilarining ChT-PKK tuzilmasini tahlil qilarkanmiz ChT-PKKni quyidagi asosiy kompetensiyalarga bo'linishini ko'rishimiz mumkin:

1. Til kompetensiyasi – til tuzilmasi bo'yicha bilimlarni egallash va til birliklarini nutqda to'g'ri qo'llay olishni anglatadi;

2. Nutq kompetensiyasi – nutqiy xatti-harakat qoidalarini bilish, muloqot holatiga mos ravishda nutqiy elementlardan foydalanish, chet tilda gapirish va tushunish qobiliyatini ko'rsatadi;

3. Sotsiomadaniy kompetensiya – o'rganilayotgan til mamlakatlarining milliy-madaniy xususiyatlarini bilish va bu bilimlarga mos ravishda nutqiy hatti-harakatlarni amalga oshirishda qo'llaniladi.

Sotsiomadaniy kompetensiya quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi:

- Sotsiolingvistik komponent – muloqot kontekstiga mos ravishda til birliklarini qo'llay olish;
- Umummadaniy komponent – o'rganilayotgan til mamlakatlarining umumiy madaniyati bo'yicha bilim;
- Lingvostrano bilim komponenti – mamlakatshunoslikka oid tilshunoslik ma'lumotlari.

ChT-PKKni shakllantirishda professional jihatdan yondashganda kasbiy yo'nalishdagi tarkibiy qism muhim rol o'ynaydi. ChT-PKKning til, nutq va sotsiomadaniy kompetensiyalarida professional yo'nalishning mavjudligi talabalarining chet tili o'qitishga qiziqishini oshiradi va oliy ta'limdagi chet tili o'qitish maqsadlariga mos keladi. Shu bois, har bir komponentga professional jihatlarni kiritish zarur deb hisoblaymiz.

Kompensator strategiyalar (R.P. Milrud). Kompensator strategiyalar talabalar chet tili bilimlari, nutqiy ko'nikmalari yoki ijtimoiy tajribalari yetarli bo'lmagan holatlarda bu kamchiliklarni verbal va noverbal vositalar yordamida bartaraf etish qobiliyatini anglatadi. Milrudning fikriga ko'ra: “Nutqiy faoliyatning turli taktik va strategiyalarini rivojlantirish chet tilini egallash jarayonini boshqarishga imkon yaratadi, qiyinchiliklarni yengib o'tadi va shu bilan birga o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi” (Milrud, 2024).

• Kompensator strategiyalarning ahamiyati. Kompensator strategiyalar til, nutq va sotsiomadaniy kompetensiyalarning har birida, chet tili egallanganlik darajasidan qat'i nazar, muhim o'rin tutadi. Ushbu strategiyalar o'quv jarayonining ajralmas qismi bo'lib, o'quv maqsadlari va talabalarining o'quv faoliyati natijalari o'rtasidagi bog'lovchi bo'g'in hisoblanadi.

ChT-PKKning asosiy komponentlari (til, nutq va sotsiomadaniy kompetensiyalar) o'zaro bog'liq tizimni tashkil etib, talabalar faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Kompensator strategiyalar ushbu komponentlarning samarali shakllanishi va qo'llanilishida muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ChT-PKKni professional jihatlarni hisobga olgan holda shakllantirish ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi degan fikrdamiz.

Matn bilan ishlashning uch bosqichli modeli (matndan oldingi, matnli va matndan keyingi) CLIL texnologiyasida o'quvchilarni til o'rganish jarayoniga to'liq jalb qilishga xizmat qiladi. Har bir

bosqichda turli topshiriqlar yordamida talabalar: • Matnni tahlil qilish va undagi asosiy ma'lumotlarni ajratib olish;

- Fikrlash, baholash va diskussiyalarda ishtirok etish;
- O'z fikrlarini yozma va og'zaki tarzda ifoda qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Bu usul o'quv jarayonining samaradorligini oshirish va talabalarning muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Talabalar va CLIL texnologiyasining muammolari
CLIL texnologiyasini qo'llash bo'yicha o'qituvchilarga qo'yiladigan talablar:

1. Fan bo'yicha yuqori malakaga ega bo'lish:

• O'qituvchi o'rganilayotgan fan bo'yicha maxsus bilimlarga ega bo'lib, darsda "asosiy bilimlar manbai" rolini bajaradi.

2. Chet tilini yuqori darajada bilish:

• O'qituvchi chet tilida (CEFRga muvofiq) B2-C1 darajada muloqot qilish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

CLIL texnologiyasini joriy etishdagi muammolar:

1. Malakali kadrlar yetishmasligi:

• Chet tili o'qituvchilarining ko'pchiligi fan bo'yicha qo'shimcha kasbiy malakaga ega emas.

• Fan o'qituvchilari esa yetarlicha til ko'nikmalariga ega emas.

2. Hamkorlik imkoniyatlarining cheklanganligi:

• Chet tili va maxsus fan o'qituvchilari o'rtasida uzluksiz va samarali hamkorlik mexanizmlari yo'lga qo'yilmagan.

CLIL texnologiyasining afzalliklari:

1. Keng madaniy kontekstni qamrab olish:

• Talabalar CLIL orqali o'zlari o'rganayotgan fan va chet tilini xalqaro va madaniy kontekstda tushunish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

2. Kasbiy faoliyatga tayyorlash:

• CLIL texnologiyasi orqali talabalar kelajakda chet tilida professional faoliyat olib borishga tayyor bo'ladilar.

3. Motivatsiyani oshirish va kasbiy o'sish:

• Talabalar CLIL yondashuvida mustaqil o'z-o'zini rivojlantirishga intiladi, bu esa ularni professional sohada raqobatbardosh qiladi.

CLIL va shaxsga yo'naltirilgan yondashuv

• CLIL texnologiyasi shaxsga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvi talablariga javob beradi. "I.S. Yakimanskaya ta'kidlaganidek, shaxsga yo'naltirilgan ta'limda asosiy talab – o'quv materiallari mazmuni, shakli va usullari talabaning qiziqishlari va ehtiyojlariga mos kelishi kerak" (Zaytsev, n.d., pp. 147–156).

• CLIL bu yondashuvni o'qitish uslublarini moslashuvchan tashkil etish orqali amalga oshiradi.

CLIL asosida modelni yaratish

Model tushunchasi:

• Model – bu tadqiqot uchun maxsus yaratilgan sun'iy tizim bo'lib, asl hodisa yoki jarayon bilan o'xshashlikka ega, ammo undan farq qiladi.

• Model tadqiqot obyektiga o'xshashlikka ega, ammo to'g'ridan-to'g'ri tahlil qilish imkoni bo'lmagan hodisalarning o'rnini bosadi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, CLIL texnologiyasi o'qituvchilar oldiga mas'uliyatli talablarni qo'yadi: u fan bo'yicha malakali mutaxassis bo'lishi va chet tilini yuqori darajada bilishi kerak. Rossiyada ushbu talablarni amalga oshirishda kadrlar tayyorlash va hamkorlikdagi ishlarni yo'lga qo'yish bo'yicha muammolar mavjud. Biroq, CLIL texnologiyasining afzalliklari, jumladan, madaniy kontekstni qamrab olishi, talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashi va motivatsiyani oshirishi, ushbu yondashuvni zamonaviy ta'lim uchun muhim deb hisoblashga asos bo'ladi. Modelni yaratish orqali CLILning nazariy asoslari va amaliy jihatlari yanada samarali tarzda amalga oshiriladi.

Biz tomonidan ishlab chiqilgan CLIL texnologiyasi asosida kelajakdagi tarix o'qituvchilarida xorijiy til va kasbiy kommunikativ kompetensiyani shakllantirish modeli maqsadli, metodik-mazmunli va natijaviy komponentlar majmuasi sifatida taqdim etilgan. Maqsadli komponent maqsadlarni belgilaydi va davlat hamda ish beruvchilar tomonidan kelajakdagi tarix o'qituvchilariga qo'yiladigan tayyorgarlik darajasiga oid talablarni hisobga olgan holda, Federal Davlat Ta'lim Standartlari asosida muayyan mutaxassisliklar uchun o'quv dasturlarini tuzishni nazarda tutadi. Ushbu talablar ikki guruhga bo'lingan: ta'limga oid (umumiy ko'nikmalar va malakalar) va tarmoqqa oid (aniq bir mutaxassislik uchun zarur bo'lgan maxsus ko'nikmalar va malakalar).

Metodik-mazmunli komponent tanlangan yondashuvlar va ta'lim tamoyillarini aniqlaydi, ta'lim mazmunini tanlash tamoyillarini belgilaydi, ta'limning asosiy bosqichlarini aniqlash va ushbu bosqichlarga muvofiq o'quv jarayonini tashkil qilishni o'z ichiga oladi. Xorijiy til va kasbiy kommunikativ kompetensiyani shakllantirish uchun CLIL texnologiyasini, kontekstual, kompetensiyaga yo'naltirilgan, tizimli-faoliyatga asoslangan va kommunikativ yondashuvlarni qo'llash taklif etiladi. Natijaviy komponent esa kompetensiyaning shakllanganlik darajalarini aniqlash va baholash mezonlarini tanlash bilan bog'liq.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Babanskiy, Y. K. (1987). *O'qitish jarayonini intensivlashtirish*. Moskva: Znaniye.
2. Bachman, L. F. (1990). *Fundamental considerations in language testing*. Oxford: Oxford University Press.
3. Baluyan, S. R. (1999). *Abituriyentlarning lingvistik va madaniy kommunikatsiya ixtisosligi bo'yicha og'zaki nutqdagi kommunikativ kompetensiyani sinovdan o'tkazish (ingliz tili materialida)* [Avtoreferat dissertatsiyasi, pedagogika fanlari nomzodi]. Taganrog.
4. Мильруд, Р. П. (2024). *Английский язык: 12 шагов к английскому языку*. Москва: Просвещение.
5. Vyatutnev, M. N. (1977). Chet el maktablarida rus tilini o'qitishdagi kommunikativ yo'naltirilganlik. *Rus tili chet elda*, №6, 38–45.
6. Vyatutnev, M. N. (1986). Rus tili va adabiyotini o'qitish metodikasidagi an'ana va yangiliklar. In *Rus tili va adabiyotini o'qitishdagi ilmiy an'ana va yangi yo'nalishlar: hisobotlar* (pp. 78–90). Moskva.
7. Gezz, N. I. (1985). Xorijiy tilni o'qitish bo'yicha kommunikativ kompetensiyani shakllantirish, xorijiy metodik tadqiqotlar obyekti sifatida. *Xorijiy tillar maktabda*, №2, 17–24.
8. Сафонова, В. В., & Шустрова, Е. В. (2024). Проблемные задания для работы с поликодовым текстом при реализации программ иноязычного профессионального образования. *Вестник Московского университета. Серия 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация*, 27(2), 78–93.
9. Zaytsev, V. S. (n.d.). Assistant. Department of Cybernetics (22, "Кафедра кибернетики" // (№22) института интеллектуальных кибернетических систем).
10. Зимняя, И. А. (2003). Ключевые компетенции - новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*, №5, 34–44.